

IN MEMORIAM

BORIS PETZ
(1919.-2005.)

Dana 15. travnja 2005. umro je dr. sc. Boris Petz, profesor emeritus Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

O zaigranosti koju je profesor Boris Petz živio i koja ga je vodila kroz njegov rad ostao je zapis razgovora koji su s njime vodile Majda Rijavec i Dubravka Miljković u knjizi "U potrazi za čarobnom svjetiljkom" (Zagreb, IEP, 2002). O životu i radu ovog cijenjenog i voljenog psihologa pisalo se prigodom 70. godišnjice njegova života 1989. godine u Primijenjenoj psihologiji, prigodom njegova izbora te reizbora za člana suradnika JAZU/HAZU 1975., 1980., 1990. i 2000. godine u Ljetopisima Akademije, kao i 2002. godine kad mu je dodijeljen počasni naslov profesor emeritus u posebnom, njemu posvećenom izdanju Filozofskog fakulteta "Boris Petz – Professor emeritus Facultatis Philosophicae Universitatis Studiorum Zagrabienensis" (Zagreb, FF press).

Znatiljka i vedrina, širina interesa te lakoća pisanja i govora obilježavale su njegov znanstveni, stručni i nastavnički rad koji je rezultirao objavljivanjem više od 150 znanstvenih i stručnih radova, priloga u knjigama, objavljivanjem 18 knjiga, udžbenika i priručnika, konstrukcijom pet psihologijskih mjernih instrumenata, kao i uspješnim doktoratima i magisterijima pedesetak kandidata kojima je bio mentor. Među nagradama koje je primio za svoj rad posebno se ističu "Psihologijska nagrada Ramiro Bujas" za životno djelo, koju Hrvatsko psihologijsko društvo dodjeljuje najistaknutijim psiholozima za njihov sveukupan rad na afirmaciji psihologijske znanosti i struke te Orden rada sa zlatnim vijencem koji mu je dodijeljen 1988. godine.

Prof. dr. sc. Boris Petz rođen je 26. 11. 1919. godine u Bjelovaru. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je 1943. godine povijest filozofije, psihologiju i teoriju spoznaje kao "A" predmet, etiku i estetiku kao "B" predmet te jugoslavenske jezike

i književnost kao "C" predmet". Doktorirao je na istom fakultetu 1945. godine, obranivši disertaciju pod naslovom "Utjecaj nasljeđa i okoline na neke sposobnosti čovjeka".

Svoj rad započeo je 1944. godine kao psiholog u Savjetovalištu za izbor zanimanja u Zagrebu. Od 1948. do 1960. godine rad nastavlja u Jedinici za psihologiju i fiziologiju rada Instituta za higijenu rada JAZU, današnjem Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada. U tom je razdoblju, 1958. godine, postao i naslovni docent na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Godine 1960. kao docent započinje rad na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U zvanje izvanrednog profesora biran je 1962. godine, a redovitog profesora 1968. Na Fakultetu osniva i vodi Katedru za psihologiju rada i ergonomiju te radi sve do umirovljenja 1991. godine. Bio je višegodišnji pročelnik Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta te obavljao dužnosti prodekana (školske godine 1969./1970.) i dekana (školske godine 1970./1971. i 1971./1972.).

Najveći dio znanstvenih radova prof. Petza bavi se problematikom umora i odmora, a nastao je na temelju psihofizioloških istraživanja u Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada. Ova eksperimentalna istraživanja, u kojima su se rabile psihologijske i psihofiziološke mjere umora i odmora, dala su značajan doprinos utvrđivanju razlika između fizioloških mehanizama koji se nalaze u osnovi statičkog rada i umora uz visoko i nisko opterećenje. Ona su pridonijela spoznajama o obliku i brzini oporavka nakon rada u funkciji trajanja odmora te otkrila poseban oblik aktivnog odmora koji se sastoji od smanjenja aktivnosti prethodno aktivnih organa. U eksperimentalnim istraživanjima sa statičnim i dinamičnim radom dokazana je valjanost preporuke da je bolje uzeti više kratkih odmora nego jedan duži. Evaluirana je hipoteza da je umor nakon statičkog rada uz visoko opterećenje pretežno uvjetovan centralnim promjenama, a uz nisko opterećenje perifernim i centralnim promjenama. Utvrđeno je da treniranost za visoko opterećenje nema učinka na izdržljivost pri niskom opterećenju, kao ni obrnuto.

Istraživanja iz ove skupine bavila su se i kognitivnim funkcijama. Utvrđeno je da u stanju umora ispitanici rješavaju testove intelektualnih sposobnosti jednako brzo kao i kad nisu umorni, ali ih rješavaju uz pomoć drugih intelektualnih struktura i mehanizama. Utvrđene su prednosti psiholoških stimulatora, kao što su poznavanje vlastitih rezultata ili natjecanje, u odnosu na farmakološke stimulare. Obje skupine stimulatora povećavaju radni učinak, ali uz različitu ekonomičnost rada. Kod farmakoloških stimulatora isti se rad obavlja uz veću potrošnju kisika nego kod psiholoških stimulatora, tako da je rad pod utjecajem psiholoških stimulatora ekonomičniji.

Preostali radovi prof. Borisa Petza mogu se razvrstati u nekoliko skupina. Jedan njihov dio znanstvena su istraživanja nezgoda na radu i izostanaka s posla. Drugu skupinu čine radovi koji se bave motivacijskim procesima te zadovoljstvom na poslu. Posebna su područja rada prof. Petza istraživanja stavova prema noćnom radu, zaraznim bolestima, prometnim nesrećama i ozračenim namirnicama, zatim istraživanja problema međuljudskih odnosa u radnom kolektivu te istraživanja sociopsiholoških problema tržišta i prodaje.

Važan doprinos profesor Petz dao je statističkim metodama i psihometriji. Njegov originalni doprinos ovom području ističe se u radovima koji su se bavili neparametrijskim testovima, bodovanjem testova znanja i metodama rangiranja. Od izuzetne je važnosti za približavanje statistike mnogobrojnim generacijama studenata u različitim disciplinama legendarni udžbenik prof. Petza "Osnovne statističke metode za nematematičare", koji je doživio ukupno sedam izdanja od prvog izdanja 1964. godine.

Njegova dodiplomska i poslijediplomska nastavna djelatnost te mentorski rad s postdiplomandima nisu vezani samo s njegovim matičnim Filozofskim fakultetom, gdje je na Odsjeku za psihologiju organizirao i vodio nastavu iz industrijske psihologije. Prof. Petz bio je i nastavnik psihologije, psihofiziologije rada, industrijske psihologije, psihologije prometa, psihologije potrošnje, statistike i psihometrije

u dodiplomskoj ili poslijediplomskoj nastavi na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, Beogradu i Skoplju, Fakultetu za sociologiju, političke znanosti i novinarstvo u Ljubljani, Interfakultetskom studiju za socijalni rad u Zagrebu, Interfakultetskom studiju prometnih znanosti u Zagrebu, Pedagoškom fakultetu u Rijeci, nekadašnjoj Visokoj tehničkoj školi u Zagrebu, Policijskoj akademiji u Zagrebu i Filozofskom fakultetu u Osijeku. Ova je nastavna aktivnost u nekim ustanovama trajala godinama i nakon umirovljenja, primjerice na Policijskoj akademiji u Zagrebu (1990.-2002.) ili Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Cjelokupna nastavna djelatnost prof. Petza, koju karakteriziraju izrazito nadahnuti predavanja koja su pobuđivala velik interes studenata za širok raspon psihologijskih tema, može se istaknuti kao velik doprinos prof. Petza razvoju mladih stručnjaka i znanstvenika.

Međunarodna djelatnost prof. Petza započinje već 1956. godine kada kao stipendist Svjetske zdravstvene organizacije boravi 10 mjeseci u Londonu (University College, Industrial Psychology Research Group). Tijekom 1968. godine jedan je semestar boravio kao gost-profesor u Louisiana State University, Baton Rouge. Gostovao je i održao predavanja i na drugim sveučilištima.

Bio je aktivan član brojnih nacionalnih i međunarodnih organizacija. Između ostalog, više od deset godina bio je član vrlo selektivne organizacije najznačajnijih europskih profesora psihologije rada "European Network of Organisational Psychology". Od 1975. godine bio je član-suradnik JAZU, odnosno Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, te je bio i redoviti član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske.

Pored svega već rečenog o ovom velikom psihologu, profesor Boris Petz ostat će zapamćen po svojoj obzirnosti i pozitivnom pristupu problemima i odnosima među ljudima, kao čovjek koji je volio komunicirati s ljudima i pomagati im.

Stjepan Vidaček i Biserka Radošević-Vidaček